

Toespraak door burgemeester Jan Kottelenberg van Neder-Betuwe tijdens de herdenking in de Hervormde Kerk te Opheusden op dinsdag 4 mei 2021

Geachte aanwezigen,

Vandaag, op 4 mei, gedenken wij samen alle slachtoffers die – waar ook ter wereld - omkwamen in de Tweede Wereldoorlog en nadien tijdens conflicten en bij vredesmissies.

Fysiek is dat herdenken helaas niet mogelijk maar wij weten dat wij met velen thuis verbonden zijn met elkaar.

.....

Vragen stellen over de oorlog, dat kun je op verschillende manieren doen.

Zoals:

- Waar werd gevochten?
- Wie waren de slachtoffers?
- Hoe beleefden kinderen de oorlog?
- Waarom die haat tegen de Joden?

Vandaag wil ik kort stilstaan bij de vraag:

- *Wat gaf de mensen kracht om door te gaan met leven tijdens de oorlog of de bezetting?*

Ik denk dat u of jullie het antwoord wel weten. **Hoop** deed hen leven.

Al in de meidagen van 1940 zagen de mensen signalen van hoop:

- **De Fransen** komen en ze zijn al in **Zeeland**. Maar die hoop op een spoedig einde van de oorlog werd een uitgestelde hoop.

- In de oorlog werden *plaatsnamen* symbolen van hoop:
El Alamein en **Stalingrad**, plaatsen waar in 1942 de bezettingslegers tot staan gebracht werden.
- Golven van hoop gingen door ons land na de landing in **Normandië** op 6 juni 1944.
- Hoop was er na de bevrijding van **Brussel** in augustus 1944 – nu kon de bevrijding toch nooit lang meer duren. De voortgang van de geallieerde legers werd in een oude atlas door velen nauwgezet bijgehouden.

Hoe dichtbij was de bevrijding toen de Betuwanaren de Britse luchtlandingstroepen in *september 1944* zagen overvliegen op weg naar Oosterbeek en de Rijnbrug in Arnhem, een brug die er één te ver bleek te zijn. De herinneringen daaraan zijn in deze gemeente nog springlevend. Daarvan is het monument: *Vliegers in het Vuur*, op de grens Opheusden – Dodewaard, dat op 20 september 2019 werd onthuld, het indrukwekkende bewijs.

Na de Slag om Arnhem moesten de bewoners hun hoop herzien, want alhier wachtte nog een evacuatie en ook het westen van ons land kreeg nog een lange Hongerwinter te verduren.

Maar opeens was er dan toch dat bericht: *de Duitsers hebben gecapituleerd in Hotel de Wereld in Wageningen.*

Zelfs toen moesten sommigen hun hoop bijstellen want

- in **Amsterdam** was er op 7 mei nog een schietpartij op **De Dam** waarbij veel slachtoffers vielen;
- en de strijd op **Texel** duurde nog tot 20 mei.

Maar uiteindelijk zwegen de wapens.

Toen moesten de mensen onder de lange schaduw van de oorlog vandaan weer hun normale bestaan oppakken.

Maar wat is een normaal bestaan?

In een land dat treurt om vele doden?

Waar mensen onderweg zijn, waar de infrastructuur kapot is en het voedsel schaars?

Hoopvol hebben onze ouders en grootouders de schouders eronder gezet. Het land herbouwd. De democratie en onze vrijheid bewaakt en bewaard. Diezelfde *hoop* heeft hen geholpen de vele uitdagingen samen aan te gaan.

De jaren van oorlog waren jaren van vrijheidsbeperking. Ook nu in onze tijd, onder druk van de COVID-19 pandemie, gelden er vrijheidsbeperkingen. Zelfs deze dodenherdenking en het bevrijdingsfeest morgen, hebben beperkingen, nu al weer, voor de tweede keer, terwijl we juist deze dagen het liefst dicht bij elkaar zouden willen zijn. We hebben te maken met drastische en zeer gevoelige inperkingen van onze gebruikelijke manier van leven, en het doet een groot beroep op ons uithoudingsvermogen.

Maar het past ons niet, om de vrijheidsbeperkingen uit de jaren 40 – 45 te vergelijken met wat we momenteel meemaken. De vrijheid, die we op 5 mei herdenken, is de vrijheid om zonder angst te zijn wie je bent, de vrijheid om te staan voor je opvattingen, standpunten, je geaardheid, de *vrijheid*

van meningsuiting. DÍe vrijheid was er in de oorlogsjaren niet. Maar gelukkig is dat nu wezenlijk anders. We hebben wat dat betreft zelfs meer ruimte en mogelijkheden dan ooit tevoren. We hoeven er zelfs de deur niet vooruit. Die 'vrijheid' zit in onze broekzak...

De steunpilaren van een vrije en veilige samenleving zijn: **vrijheid van meningsuiting, onafhankelijke rechtspraak, en principiële gelijkheid van ieder mens**. DIE vrijheid staat ook in een crisis als de huidige nog recht overeind. En DAT is het cruciale verschil tussen deze crisis en de bezetting van 40 – 45.

Vrijheid betekent overigens niet, dat alles zomaar geoorloofd is. Vrijheid is iets anders dan vrijblijvendheid. Vrijheid mag nóóit ontaarden in egoïsme. Werkelijke vrijheid bestaat alléén hand in hand met verantwoordelijkheid voor elkaar, en compassie met onze medemens.

De huidige beperkingen zijn pijnlijk, maar te verklaren en te begrijpen vanuit de ernst van deze crisis. Ze zijn uitzonderlijk, en gelukkig tijdelijk. Laat er dan nu ook **hoop** zijn bij ons, nu we ons langzaam maar zeker ontworstelen aan het virus. Hoop, die vraagt om veel doorzettingsvermogen en geduld.

Vandaag treuren we om wat de oorlog aanrichtte.

In de Ambachtstraat in Ochten liggen zogenoemde Stolpersteine die herinneren aan de Joodse familie Frank.

Salomon David Frank hoopte te overleven door het Duitse bevel tot deportatie te volgen. Samen met zijn vrouw **Maria Anna** en hun dochtertjes **Betty** en **Ietje** werd hij weggevoerd, een gewisse dood in Sobibor tegemoet.

Rijk Arends heeft er in zijn pas verschenen jeugdroman indringend over geschreven.

Vandaag herdenken we daarom in het bijzonder alle medeburgers en militairen die tevergeefs hoopten om de oorlog of de strijd te overleven.

Wij herdenken allen die onvrij waren. Zij die geen keuze hadden.

Voor wie er geen hoop meer was.

Herdenken is en blijft nodig om ons telkens weer te helpen herinneren dat hoop, en vrijheid, letterlijk van levensbelang zijn.

Ook in 2021 verkeren mensen op onze steeds kleiner wordende aarde in een dergelijke situatie. Om hen heen woedt oorlog en verdrukking.

Met wat een heldenmoed gaan de mensen in Myanmar de straat op om hun vrijheid te verdedigen.

Onder wat voor barre omstandigheden moeten mensen overleven in bij voorbeeld Syrië en Afghanistan of ontvluchten zij de onderdrukking.

Doen wij wat mogelijk is om hen te helpen? Reiken wij mensen waar mogelijk de hand?

Maar ook **dichtbij** zien we racisme, discriminatie en uitsluiting. Ook in ons land zijn er mensen die misschien eerder wanhopen in plaats van hopen, omdat ze steeds maar weer tegen vooroordelen en keiharde muren van uitsluiting en onvrijheid aanlopen.

Kunnen wij hen hoop en perspectief bieden?

Vrijheid betekent: ruimte en kansen om in vrede en veiligheid de juiste keuzes te mogen maken, maar niet alleen voor jezelf. Vrijheid betekent net

zo goed: keuzes maken die getuigen van liefde, respect en verantwoordelijkheid voor je medemens.

Vrijheid is een werkwoord, maar het werkt alleen in verbondenheid.

Herdenken is daarom niet vrijblijvend.

Alleen wij, *wij samen*, kunnen de vrijheid bewaren.

Alleen wij kunnen *met elkaar* de hoop levend houden.

Alleen *in verbondenheid* kunnen wij de vrede koesteren en bewaren.

Een bijzonder en *oud gedicht* dat ik vaker citeerde wil ik ook hier vanavond *in deze oude dorpskerk* laten klinken. Het zijn woorden van Franciscus van Assisi. Hij leefde rond 1200, maar nu, 900 jaar later, zijn deze woorden nog springlevend. Ik geef ze graag aan u mee.

Heer, maak mij een werktuig van uw vrede:

*Laat mij waar haat is, **liefde zaaien***

*Waar onrecht is... **vergeving***

*Waar twijfel is... **geloof***

*Waar wanhoop is... **vertrouwen***

*Waar duisternis is... **licht***

*Waar droefheid is... **vreugde.***

Gun dat ik niet zozeer zoek:

*getroost te worden... **dan te troosten***

*begrepen te worden... **dan te begrijpen***

*geliefd te zijn... **dan lief te hebben.***

